Nura Bazdulj-Hubijar

Menyasszonyi szakadék

(regényrészlet)

Az én anyám magas, karcsú, szép nő volt. Halk, kedves szavú. Kezei olyan gyengédek és puhák voltak, mint a pamut. Elég volt egy kis simogatás, hogy eltűnjön a félelmem, nyugtalanságom. Tekintete tiszta és szelíd volt, mint az őzeké.

Sokat dolgozott, könnyű és nehéz munkát egyaránt, mindkettőt hihetetlen könnyedséggel, mintha csak úgy mellékesen végezné, mintha az igazi munka csak ezután következne. Amikor kislány voltam, gyakran azon kaptam magam, hogy figyelmesen, szememet tágra nyitva figyelem a vállát, karját, és vágytam rá, hogy megpillanthassam meztelen karjait. Azt hittem, hogy blúzának széles, fehér ujjai alatt angyalszárnyak rejtőznek.

Sokkal később jutott eszembe valami, amit évekig nem vettem észre, pedig mindenki számára nyilvánvaló lehetett. Szerette a fehér színt. Vetette, ültette, átültette és ápolta a virágokat az udvarban és a házban. A lépcsőkön régi fazekak és kannák voltak, melyeknek csorba és töredezett széleit elrejtették a bennük lévő gyönyörű virágok. És amiről beszélni kezdtem, aminek sokáig nem voltam tudatában, hogy a rengeteg rózsának, gyöngyvirágnak, orgonának, jázminnak, liliomnak, tulipánnak csupa-csupa fehér virága volt.

Tavasztól kezdve a tekintete meg-megállt, és sokáig ott pihent egy-egy virágon. Ilyenkor az arcán megjelent egy finom, alig észrevehető mosoly. Szerette a tiszta, érintetlen havat is.

Mindaz, amit eddig elmondtam az anyámról, bele van vésve egy tiszta lelkű kislány szemébe, emlékezetébe és szívébe, aki akkor még kimondhatatlanul szerette az édesanyját. Kitörölhetetlenül ott maradt a régen elvesztett tisztaságban.

Nagyon szegények voltunk. Még ma is látom azt a nyomorúságos bútort, azokat a rongyos ponyvadarabokat a durva deszkapadlón. Ugyanakkor világosan látom azt a tisztaságot is, mely még azon a nagy szegénységen is átütött: a horpadt falak és a mennyezet fehérségét. Látom, a gyöngyfehér ágyneműt, kiterítve az udvaron a szárítókötélre, ahogyan lágyan dagasztja a szél. Érzem a kredencen sorakozó almák, birsalmák illatát, keveredve az éppen kisült kenyér illatával. Csak ez oldotta valamennyire annak a környezetnek a szürkeségét és szomorúságát, melyben felnőttem.

A falu az Isten háta mögött volt. Az én gyerekkoromban, a faluban még nem vezették be az áramot. Örültem, amikor besötétedett, és meg lehetett gyújtani a petróleumlámpát. Ekkora már az anyám is befejezte a legfontosabb munkáit (persze mindig maradt befejezetlen). Akkor az ölébe vett, ringatott és régi dalokat énekelt halkan.

Említettem, hogy milyen érzés járt át, mikor hozzám ért ujjaival, melyek puhák voltak, mint a pamut. De lehet, hogy csak én éreztem ilyennek őket, hiszen a nehéz munkától el kellett, hogy durvuljanak. Bármennyi ideig tartott az érintése, nekem sosem volt elég. Boldogtalan voltam, amikor letett a matracra és azt mondta, hogy itt az alvás ideje. Néha megpróbáltam elhessegetni az álmot, dörzsölgettem elnehezült szemhéjaimat, borzalmas dolgokat találtam ki, csak hogy ne aludjak el, hogy ő előbb aludjon el, mint én. És akkor felkiáltottam, hangosan és fülsértően, és felébresztettem őt első álmából. Felriadt és ijedt anyámnak kitaláltam, hogy fáj a fejem, más alkalommal pedig, hogy a hasam, térdem, kezem. Soha szebb pillanatokat nem éltem át. Keblére vont, becézgetett, kényeztetett, gyógynövényből, melyet maga szedett és szárított, teát főzött nekem. Amikor gyengédségétől és szeretetétől megittasultam, hagytam, hogy az álom lecsukja a szememet.

Nura Bazdulj-Hubijar boszniai írónő, 1951-ben született. Jelenleg Travnikban él, ahol kutatóorvosként dolgozik. Igen termékeny író. Regényeket, elbeszéléseket, drámákat, verseket írt. Műveit eddig németre, hollandra és norvégra fordították le. Több alkotása kötelező olvasmány az iskolákban. Jelentős irodalmi díjak birtokosa. A legutóbbi, Srebrenicáról írt könyvéért horvát irodalmi díjat kapott.

Csak azok a pillanatok, melyeket anyám keblén töltöttem, amíg a testem beitta bőrének melegségét, és az Önnel töltött idő értek valamit is az életemben. Ami a kettő között és utána volt, valójában létezésem sötét korszaka. Ezt nem tudom sem megváltoztatni, sem megokolni, sem kitörölni. Azt hiszem, hogy az igazi énemet soha sem fogom megismerni, hát még másoknak megmagyarázni. Saját krónikánk legfényesebb és legsötétebb oldalaira ritkán lapozunk vissza. Másoknak még az első olvasata is tilos.

Még mindig társam a nyugtalanság. És a magány, mely öcsém születésétől kezdve lelkemben otthonra talált. Hogyan lassítsam le vérem vad lüktetését, csendesítsem le a múlt hangjait, űzzem el a démonokat, találjam meg Ariadné fonalát. Van-e kiút?

Ha ma este egy pillanatra felidézem anyám alakját azokból az időkből, egy műalkotásra, valami megismételhetetlenre emlékeztet. De az élet nem művészet, bár élni művészet. Attól a naptól fogva, hogy az öcsém meghalt, ez a kép eltűnt. Mosolyát, derűjét, mintha tőből tépték volna ki. Sem az apám, sem én többé nem léteztünk számára. Rogyadozva ment a fia után. Egyedül. Gyakran, sokáig ült behunyt szemmel, mintha a nemlétbe akart volna süllyedni.

Az a nap rajtam is kitörölhetetlen nyomott hagyott. Mélyen, nagyon mélyen, lényem minden pórusába beleivódott a betegségtől való rettegés, a haláltól való páni félelem, és ami a legelviselhetetlenebb – a félelemtől való félelem. Amíg ez nem történt meg, tudtam, hogy a gyerekek és a fiatalok is megbetegedhetnek, de a halál, az csak valami távoli, csak az öregekre váró dolog volt. Azóta a félelmek elválaszthatatlanok tőlem. Állandóan figyelem, várom és felismerem testem jelzéseit. Aki nem élt át ilyen kínokat, nem is tudja, hogy mi az igazi szenvedés.

Nem lenne jobb egy eltemetett történetre a hallgatás fátylát borítani? Igen, talán jobb lenne, de nem biztos, hogy könnyebb. Ma éjjel kikívánkozik, ma éjjel ki kell jönnie belőlem.

Nem tudom, mondtam-e már, hogy kora gyermekkoromban milyen csodálattal figyeltem anyám minden mozdulatát, arckifejezését, hallgattam a hangját, amely olyan halk volt mindig, mint a suttogás, dúdolgatását, míg dolgozott a házban, az udvarban, az istállóban, a mezőn.

Szombatonként fürdött. Amikor kijött a kis szobából, mely fürdőszobaként szolgált, tiszta, bő bugyogója kihangsúlyozta karcsú derekát, betűrt blúza alatt kirajzolódtak telt kebleinek körvonalai. Fejét len törülközővel tekerte be. Ha napos idő volt, kiment az udvarra. Sokáig lehetett érezni utána a szappan és a tisztaság illatát. Egy védett helyre ült, és sokáig dörzsölte törölközővel a haját. Utána a törölközőt szétterítette egy bokron vagy faágon, oldalával a napnak fordult és kezébe vette a fésűt. Lassú, egyenletes mozdulatokkal fésülte a haját. Amikor a fésű beakadt egy hajcsomóba, lassan, sietség, idegesség nélkül kibontotta, s folytatta ugyanolyan, szinte ritmikus mozdulatokkal. Elég sokáig tartott, míg a fél fejét be nem borította a sűrű, fényes haj. Változtatott a helyzetén, és most a másik felét fordította oda a napnak. Amikor a haja megszáradt, lassan, tükör segítsége nélkül vastag fonatba fonta, összetekerte és hajtűvel a tarkójára erősítette. Utána ugyanolyan nyugodtan kendőt kötött a fejére. Hidegebb napokon ez a számomra oly kedves rituálé a nyitott kályhaajtó mellett zajlott.

Azután levágta a körmeit, ugyanolyan nyugodtan és lassan. Mindig csodálkoztam, hogy milyen kis lábfeje van, mint egy gyereknek. Csak ezután rezzent össze és jutott eszébe, hogy milyen sok értékes időt pazarolt magára, ezért sietett megetetni a tyúkokat, kitakarítani az istállót, és ment enni adni Bjelkának, a tehénnek is. Mosni kellett és vasalni. Szappannal mosott, a fehéret lúgban főzte ki, és az anyósától örökölt öreg faszenes vasalóval vasalt.

Egyszer egy hónapban elment bevásárolni a falu rosszul ellátott boltjába, hogy feltöltse a tartalékokat. Ilyenkor szinte mindig elvitt magával. Lisztet, kávét, cukrot, sót, olajat, petróleumot és szappant vásárolt mosáshoz és mosakodáshoz is. A selyemcukron kívül, amit nekem vett, ez volt minden.

Ritkán bement a városba is, amikor a faluban nem tudta beszerezni a vásznat, gombot, gumit, cipőt vagy valamilyen kisebb ruhadarabot, legtöbbször fehérneműt. Minden mást a régi Singer varrógépen varrt meg, mely már a harmadik vagy negyedik generációra öröklődött. És szőtt is, len törlőrongyoktól, törölközőktől kezdve egészen a terítőkig, szőnyegekig. A forrásról vizet hordott, tűzifát vágott. Ebből arra következtetek, hogy kezei durvák kellettek, hogy legyenek, tele bőrkeményedésekkel.

Még sok mindenre emlékszem vele kapcsolatban. Lehet, hogy elmondom, de az is lehet, hogy nem. Ez éppen elég annak a nőnek a portréjához, akit úgy mutattam be önnek, mint egy nemes asszonyt, aki helyett mások dolgoztak, míg az ő napjait a vendégeskedés töltötte ki. Az odaadó, aggódó anya, aki bár elvégezte a Zeneakadémiát, idejének és életének nagy részét a gyerekeire áldozta. Az anya, aki minden rebbenésem felett virrasztott, minden gondolatomat ismerte, minden bajomat orvosolta. Emlékszem, hogy milyen figyelmesen hallgatta, amikor felsoroltam az írókat, akiket anyám szívesen olvasott, s még figyelmesebben, mikor arról beszéltem, hogy milyen szépen játszott a zongorán.

Az én anyám egy írástudatlan falusi asszony volt. Alig tudta elolvasni a saját nevét és zongorát egész biztos, hogy sohasem látott az életében.

A faluban nem volt iskola. A legközelebbi csaknem öt kilométerre volt. A városig pedig húsz kilométert gyalogoltunk. Bár volt egy fele olyan hosszú és könnyebb út is, de arra majdnem senki sem ment. Valahol ennek az útnak a felénél volt a Mennyasszonyi szakadék. Azt beszélték, hogy azok közül, akik erre indultak el, kevesen tértek vissza. A legenda szerint, az erre haladó nászmenetből a fiatal mennyasszony, akit erőszakkal adtak férjhez, a lóról a mélységbe vetette magát. Azt is mondták, hogy éjjelente a szakadékból halk zokogás hallatszik.

Amikor hét éves voltam, a faluból egy pár gyerekkel elmentünk megnézni a szakadékot. Abban az időben vidám, gondtalan kislány voltam. Nem ismertem a félelmet és a szorongást. Talán húsz méterre a szakadéktól, egy hatalmas, magas sziklát láttunk erkélyként függni a mélység fölött, melyet azonban nem mertünk megközelíteni. Igen, létezik, állapítottuk meg, hallgatva, hogy a kövek, melyeket biztos távolságból dobtunk bele, milyen hosszasan gurulnak lefelé, mielőtt újból csend nem lett. S mialatt potyogtak lefelé a kövek, úgy tűnt, hogy tényleg hallom a fojtott zokogást.

Elkalandoztam. Azt akartam mondani, hogy az én anyámban volt valami veleszületett méltóság, előkelőség. Ha máshol, más környezetben született volna, biztosan nem maradt volna el attól a személytől, akinek őt lefestettem önnek.

Nem járt házról házra kávézgatni, mint a többi asszony a faluban. A pletykák, mások kibeszélése nem érdekelték, ezért egyre ritkábban jöttek hozzánk a szomszédok. Voltak, akik irigykedtek rá, és a háta mögött úgy beszéltek róla, mint egy beképzelt nőszemélyről, mások meg azt mondták, hogy valami nincs rendben vele, bár volt, aki tisztelte. Abban azonban biztos vagyok, hogy mindenki úgy tekintett rá, mint aki mindenben különbözik tőlük.

Két ember, mikor testük először összefonódik, automatikusan tegezésre vált, tekintet nélkül arra, hogy lelkükben is közel kerültek-e egymáshoz. Velünk ez nem így történt s ennek én örülök.

Első találkozásunk. Meleg májusi nap volt. Az állandó lövetés miatt, a város szinte elnéptelenedett. De én nem féltem, és a festőállványommal meg a festékekkel elindultam a hegy felé. A régi kőfal maradványai éles sarkot képeztek. A fal mellett, a hűvösben hagytam a festőkészletemet és lefeküdtem. A hosszú, hideg és nedves hónapok után, a meleg megváltóan hatott rám. Felültem, és teljesen levetkőztem. Enyhe szellő fújdogált, és meztelen testemre virágok szirmait hozta. Vajon teljesen beborítanának, ha sokáig maradnék így? Mint szemfedél a ravatalon. A mozdulatlanságról mindig a halálra asszociáltam. A fény és a meleg hatására mindent el tudtam felejteni, még azt is, hogy éppen mikor és hol vagyok. Elnyújtózva feküdtem a napon, és néztem a felhők alakzatait, lelkemben béke volt. A szorongást és a lázas sietséget mintha elhagytam volna valahol. Még a haláltól való félelmemet is. Emlékszem, milyen boldognak éreztem magam, hogy a gondolataim nem kavarognak, hanem a nyugalom és a feledés pillanatával ajándékoznak meg. És éppen abban a pillanatban énekszót hallottam. De ez nem hasonlított az utóbbi időben hallott dalokhoz. Önbizalommal telt hanggal, mintha valaki az élet himnuszát énekelte volna: „Yesterday all my troubles seemed so far away…”

Sem a hely, sem a szél, s a távoli robbanások sem tudták csökkenteni ennek a hangnak a szépségét. Ahogy közeledett felém, a melódia, mint valami záporpatak szétterjedt és elárasztotta a tájat.

A hegy alatt kanyargó ösvény felé néztem és láttam, hogy szinte a semmiből megjelenik valaki, mintha csak a dalból bukkant volna elő. A test összhangban volt a hanggal. Varázslatos volt. Láttam, hallottam önt, míg önnek fogalma sem volt az én jelenlétemről. Hirtelen a varázslat elillant. Észrevett és habozva megállt.

Az én hallgatásom és mozdulatlanságom, egyesülve az ön hangjával és erőteljes mozdulataival tökéletes összhangot teremtett. Később elmondta, ha ezt a harmóniát valamivel, akár csak egy szóval vagy mozdulattal megbontottam volna, valószínű, hogy továbbmegy, s hogy a hallgatás néha többet mond minden szónál.

Félig lehunyt szemhéjam alól figyeltem, hogyan kapaszkodik fel a hegyre. Szemei lassan megteltek az éggel. Abban a pillanatban, először az életemben éreztem, hogy nem kínoznak, nem nehezednek rám súlyos teherként a múlt emlékei, hanem csak a jelen pillanatban létezem.

Fel sem emelkedve, meztelen testemre dobtam fehér ingemet. Udvarlásra számítottam vagy valamilyen hirtelen mozdulatra, mely megfelelt volna az ön izmos alkatának, erős kezének. De csak nézett rám, mintha egyszerre látta volna bennem a világ összes asszonyát, s ugyanakkor mintha minden nő bennem egyesült volna. Szemében nem volt tűz, hanem csak a derült délidő szelídsége. Mégis úgy nézett rám, mint akiben egyesültek az ön s az én vágyaim, mint egy tökéletes nőre, s nem olyanra, amilyen valójában voltam. Csak az ujjam hegyét érintette meg, és egyszerűen megállapította, hogy hideg a kezem.

Radnics Manda fordítása